

CHumelí se. — Šerem časného večera zavane někdy vítr a hází hustě padající sníh do oken. Tichou světličkou zní v kamnech hukot ohně, jehož rudá zář kmitá se na stěně. Samoten sedím, nazíraje do tmavého večera.

Minulé časy vrací se myslí mé a zdá se mi, že vidím stíny známých kmitati se v šeru večerním. Od silnice zanesl vítr ku mně jasný hlas zvonců. Pozdní dobou uhánějí saně. Neslyším dusot a frkání koňů, hvízd saní po hladkém sněhu. Vidím jen temné obrysy, a zdá se mi, že saně, vozka i koně jsou temným zjevením. Uhánějí, zanikají v mize jako mladosti blažené dny. Jen zvonců hlas dosud zvučí — slyším bujný dětstva smích.

Vítám minulé doby mladosti, patřím v tvář dobrých a milých. Vzpomínka mne unáší na rychlé peruti své. Aj, tu staříčkový Vojta Martinec! Kloní hlavu svou a dlaní upracovanou stírá slzu z oka.

Teď mu rozumím, teď vím, proč tesklivě vzdychal a slze ronil.

Malým jsa chlapcem, neznaje než veselý dětstva svět, udiveně jsem na bělovlasého starce hledíval.

Teď podobnou tesknotu cítím, ač dosud hlava má bujná a přátelé mně jsou milí. A on byl sám, samotinký, ten starý vejměník, Vojta Martinec.

Byl nejstarší ze vsi. O něco mladší byl jeho věrný přítel, Norbert. Kdyby ani Vojtův bratranec nebyl, stejnou by k němu lnul náklonností.

Často vyrostou dva buky těsně vedle sebe, jako z jednoho kořene. V takové by je milosrdní bohové, kteří za starodávna lidi v stromy i zvěř přetvořovali, změnili.

Vojta a Norbert byli Orestes a Pylades na vsi, jen že nevykonali jako tito žádných velikých skutků, aby o nich mohli lidé písně, ba celá čtení skládat.

Vojta postavou nad Norberta vynikal. Ale tváře jejich

byly stejně vráskovity a kdo se na staroušky podíval, řekl, že to staří dobráci jsou.

Od maličkosti se měli rádi a jen jednou, za mladých let se pohněvali, proč, to nevím. Ale když o posvícenské muzice Norbert s chasníky se nepohodl a s nimi do rvačky se dostal, nedal Vojta příteli svému ublížit. Viděl, že s ním zle, a bez rozmýšlení ho vysekal.

A od těch dob se nerozhněvali.

Brzo na to se Norbert Vojtovi odměnil.

Jednou večer, byl právě podzim, přiběhl Norbert ku svému bratranci celý udýchaný.

„Jsou tu! Pojd', pojd', Vojto!“ vzkřikl ve dveřích a Vojta upustiv kordinu, již louč řezal, pádil ven. Uprchli do blízkého tmavého lesa.

Sotva zmizeli, přišel rychtář a konšelové, celé právo.

Žádal Vojtu, jenž se měl co rekrut na náchodský zámek dostavit.

Synka nenašedše, prohledali světnici, komoru, půdu i hambalka a vše.

Vojta ale skrýval se v slujích a lesích po dlouhý čas.

Tak ušel vojně a oženil se pak. Do svého statečku uvedl milou Františku. I Norbert, jenž co jedináček před bílým kabátem prchatí nemusil, přivedl si hospodyňku.

Pak se jim už nic znamenitějšího nepříhodilo, leda že několikrátě čáp, když se svými bratry do teplých krajin letěl, v Norbertově statku se zastavil.

Tu pak vždy oblekl Vojta nedělní kabát a donesl dar hodného čápa do kostela k panu faráři.

Ale u něho žádný z těch cestujících ptáků na okénko nezaklepal.

Vojtěch a Norbert hospodařili a jeden druhému, když třeba bylo, pomáhal. Přišla vojna, uhodila drahota i nemoc se rozrušila — a vše s pomocí boží přečkali.

Pak když se už dost naklopotili, když už jim tělo zesláblo a do předu se nachýlilo, řekli mladším:

„A teď se starejte zase vy!“

Norbert tak pravil dětem a Vojta synovi svého přítele. Starouškové byli na vejměnku.

Teď se mohli častěji scházet, déle pohovořit než jindy.

Chodili spolu skoro každého dne do kostela a tu se Norbert vždy pro Vojtěcha stavil, jako za mladých let, když ještě chodili do školy.

Doroste květina i strom, dají květ i ovoce a pak schnou a vadnou.

Tak to je s člověkem.

Staří postonávali a loučili se se světem.

Kdykoliv zazněl po vsi hlas umíráčku, vzdychli bratracové.

„Zas jeden!“

A vyprovázeli jednoho po druhém na svaté pole.

I Františka rozloučila se navždy s Vojtěchem a za ní odešla brzo žena Norbertova.

Osamotněli.

Dlouhý čas bylo na vejměnku smutno a ticho. Starouškové pak častěji, na lavičce sedíce, se zamlčeli a hleděli ku bílé zdi, za níž pod lípami byl hezký řádek dobrých a milých, kteří tam navěky pod drn ulehli.

Jednou, když bratraci si zakřesali a u kamen sedíce z dřevěnek hulili, povídal Vojta:

„Tak jsme je již všechny pochovali. Jen kdyby mně to Pán Bůh dal, a nemusil tebe —.“

„Ba, mlč o tom!“ řekl Norbert a zamysliv se, zapomněl dýmat.

Když nastalo léto, chodívali někdy starouškové v neděli na večer do hospody.

Zasedli do rohu za stůl mezi starší sousedy a pškali své dřevěnky.

A když v druhém rohu zvučná muzika spustila, tu se jim oči zajiskřily, usmívali se a Vojta často, pokyvuje hlavou, zticha přizvukoval.

Chasa v kole se točila, výskala a starci v koutku těšili se vzpomínkami.

Starý Vojta někdy sobě přihnul — chudák, co potřeboval.

Vypil sklenici a již mu tváře zčervenaly a oči se zaleskly.

To býval rozechvřen a živě vzpomínal na osudnou chvíli, znamenitou událost v jeho životě, kdy před vojnou utíkal.

Dýmka mu vyhasla. Vojta zapálil louč, aby si zakouřil. Zabafal a zas hovořil a stará mu přišla na mysl píseň, již, drže hořící louč v ruce, hlasem stařeckým zpíval:

Honili mne, hoň —

„Víš, Norberte?“ tázal se, zpěv přerušuje.
Tvář jeho usmívala se. Pak zas pokračoval:

„— — honili
až k panskému dvoru
a já jsem jim utekl
na vysokou —

Víš, Norberte? Víš! Ó, však ty víš, Norberte!

— horu.
A tam bylo mé spaní
až do slunce svítání —

Víš, Norberte?

až mne moje matička
zavolala k snídani “

Víš, Norberte? Víš? Ó, však ty víš, Norberte!“

A louč mu dohořela až po samé prsty. A on ji pustiv objal svého věrného Norberta.

U muziky se rozehřáli. Tu se mnoho ti mladí, ta chasa nezjinačili. Výskali, tančili jako jejich otcové — eh, ale jindy tance byly přece vážnější, hezčí, než divoké to skotačení a rejdní.

Když táhlo k půlnoci, starouškové odcházeli. Dost a dost je zdržovali, ale což naplat. —

„Holečkové, už není to, co bývalo. Už nám nic neslouží a raději koukáme po podušce. Buďte jen veselí, mladost — radost; vše přestane, až vám hlava zšediví.“

Pak se šourali pozvolna za letní noci přes náves domů; kráčeli pospolu do vršku stezičkou mezi vlnícím se obilím. Zastavili se často, aby sobě oddechli, a tu se rozhlíželi po dolině i po horách, na něž měsíc stříbrné své světlo vyléval.

„Jak je ten svět krásný!“ vzdychl Norbert.

„A dáme mu brzo vale!“

„Bohu poručeno!“

Kráčeli mlčky dál. Cvrček se ozýval ve žlutnoucím obilí, mile zavíval vítr noční.

„Ještě mám tebe!“ říkával Vojta Martinec Norbertovi. Dlouho tak neříkal.

Když se k podzimu schylovalo, zazněl na večer ve vsi umíraček.

To zvonili poslednímu „z těch starých dobráků“.

Vojta Martinec klečel u postele a tiskl zvadlou, studenou ruku svého přítele. Vroucí na ni padaly slze, poslední.

„A on mne přece opustil!“ hořekoval starý vejměník.

Za ty tři dny se mnoho změnil.

Zeslábl velice a namahavě kráčel. — Nemluvil a skoro ničeho nejedl. Bylo to smutné podívání na bledého bělovlasého starce, jehož oči od pláče zčervenaly.

Prosili ho, aby v den pohřbu zůstal doma, že cesta na hřbitov proň velice namahavá. — Nedal si nijak vymluvit.

„Je to poslední. Já bych neměl Norberta vyprovodit? Což by si chudák pomyslíl tam na onom světě.“

Vedli ho.

Když starého přítele do hrobu kladli, stál Vojta u hrobu třesa se. — Hleděl s kalnýma očima do otevřené jámy — sepjal křečovitě ruce, chtěl se modlit, nemohl.

Pak klesl na kolena.

Všichni nad ním plakali. —

A byl sám, samotinký ten starý vejměník Vojta Martinec.

Po dlouhý čas po pohřbu ani nevycházel, leda do kostela. Po mši pak na hrobech ženy své a přítele Norberta dlouho se modlíval.

Těšival se, že brzo za nimi odejde.

Ve vsi se mnoho změnilo. Chaloupky se nachýlily, se-staraly. Odklidili je a vystavěli nové. I lidé se měnili.

Ti mladíci zapomenuli na ledasco, co jejich otcové dělávali, a mnohému starému zvyku se usmáli.

Vojtěchovi se zdálo, že už ani tak nemyslí, necítí, jako jejich předkové, že srdce jsou chladnější, že starodávná upřímnost a láska ze vsi utekla.

Ti mladí i starého kroje nedbali a smáli se těm bývalým courákům.

Starý vejměník na to s mrzutostí hleděl.

Byl skoro jako v cizině, nemohl jim dobře rozumět.

Měli více rozumu, ta chasa, a říkali mu: „To je Staro-čech!“

Ba že Staročech. — Šat, jak to za jeho mladých let chodilo, neodložil.

Už i to spaní ho opouštělo.

Nemohl dlouho usnouti a vstával časně před svítáním.

Přišla studená zima a napadlo mnoho sněhu.

Přišly mlhy a dlouhé večery.

Vojta ani z vejměnku nevycházel. Cesty zavál sněh.

Stařec nemohl do kostela, a proto modlíval se doma růženec. Na literu už neviděl. Po obědě zdřímnuv na chvíli a když se probudil, tesklivě hleděl ven, kdež časný soumrak na hory a dol se plížil.

Přišli k němu večer ze statku hospodář, Norbertův syn, některý starší souseď. Poseděli, pohovořili. Ale brzo zas odešli a Vojta byl sám — zakouřil si, zabafal a zanedlouho vzal dřevěnkou z bezzubých úst. Ani to kouření mu už nešlo.

Volal toužebně spánek — ale ten zabloudil do statku, do vsi a nepřicházel. Vojta hleděl oknem do tmavé zimní noci.

Na statku spali a „vňoučata“ zavedl sen v tajemnou říši báchorek, jež jim dědek za dne vypravoval.

Tu a tam plálo světlo v některé chaloupce — chudý tam tkadlec pracoval o kopce, aby ten nějaký groš pro rodinu vydělal. Čas, den je tak krátký.

A vejminkář počítal chvíle, hodiny, jež tak lenivě ubíhaly. I poslední pohasla světla, byla tma venku a ticho. Jen sněh hnaný větrem uhodil do okna. —

Martinec se modlil, říkal Otčenáše a věřím v pána boha. — Modlil se za mrtvé.

Růženec mu vypadl z ruky, hlava bílá se schýlila k prsoum. — Kráčel v duchu po vsi, počítal známé — od stavení k stavení — už jich tam nebylo. — Přišel až na svůj statek. — On byl sám. — Spočítal — vzpomínal na zašlé doby — viděl Norberta, Francku — hovořil s nimi, byl vesel. —

Vytrhl se. — Louč ve svícnu zhasla — ve světničce bylo tma. —

„Ach, jen sen!“ zavzdychal Vojta a šoural se k posteli. Což ta zima tak smutná!

Počítal, že až sněh bude tát a nezdravé bude povětrí, že se postěhuje.

Sněh prchl z doliny i vrchů, zazpíval skřivan a před vejminkem zazelenaly se jabloně a hrušky.

Rozkvetl bez, stromy se obalily bílým a růžovým květem a Vojta zase ku kostelu se šoural.

Byl slabší a ohnutější a podpíral se o hůl. —

Oddechl si po té smutné zimě, líce se mu vyjasnilo. Chodil do kostela, vyhříval se na sluníčku, obešel někdy i pole. — Klasy sežloutly, vlnily se ve vlažném větru. —

Motýlové poletovali v čistém vzduchu, usedali na planoucí mák a modrou charpu v obilí. —

Vojta Martinec byl veselejší. Pohovořil s mladým hospodářem, jenž se ho o radu tázal. —

Minuly žně. — Dole ve vsi zazněly veselé zvuky hudby. Hospodář Norbert stávil se pro dědečka.

Odmluval, nechtěl, nu — pak šel.

Poseděl chvíli, vypil sklenici piva. Chudák, co potřeboval. —

Tváře mu zčervenaly, oči se zaleskly. Byl rozechvěn.

Usmáli se: „Dědek se podnapil —.“

Zas vzpomínal na vojnu a dal se do zpěvu. —

„Honili mne, honili —

Viš, Nor —“ a nedomluvil. Obrátil se v tu stranu, kde Norbert sedával — a místo bylo prázdné. — Muzika hrála.

A Vojta Martinec sklonil hlavu, smutek, hudba mu duši rozechvěly. „Umřeli, umřeli, a už nejsou!“ zalkal a opřel hlavu o dlaň. „Viš, Norberte?!“ tázal se po chvíli a hlas jeho tichý se chvěl. — „Umřeli, umřeli!“ šeptal, že sotva poslední slovo bylo slyšet. Snad vzpomínal — nebo po chvíli zalkal:

„Francko, Francko, kde jsou ty hodiny?!“

A přešel dlaní vráskovité čelo.

„Francko! Francko!“ šeptal poznovu a oči se mu zakalily. —

Tak dlouho nezůstal u muziky jako tenkrát, když s ním ještě nebožtík Norbert chořoval. —

Vykradl se z hospody a zvolna, namahavě kráčel do kopce na vejmének. — Často se zastavil, pohleděl kol, až oči jeho utkvěly tam, kde mezi lípami bělely se zdi kostela a hřbitovní obruba.

„Umřeli, umřeli, a už nejsou!“ šeptal stařec a zrak jeho pozvedl se k hvězdnatému nebi. —

Málo kdy už teď si zašel do hospody k muzice a vždy, když tam byl, tak truchlil a se rozplakal. —

Na strništích a posečených lukách pásala se stáda, na mezích planuly ohně skotáků a bělošedý dým vznášel se k zataženému nebi. Slunce se neukazovalo, kraj pořád jako v studeném stínu.

Před vejmkem napadlo žluté a červené listí.

V Martincově světničce bylo temno a smutno. —

Starý Vojta ležel ve své posteli.

Té doby, co z rána trávu jinovatka pokryla, ulehl a nepovstal více. — Kašlal silně a sil mu ubývalo.

Přišly dlouhé večery a bezesné noci.

Mladá hospodyně ho pilně ošetřovala a vše mu ráda udělala. Nehučela, nebručela jak nevěsty starým vejminkářům dělávají.

Vojta byl pokojný a vlídný.

Bolestí velikých necítil. Zhasínal zvolna, dohořival mu život jako svíce, vadnul a schnul jako list chvějící se v podzimním větru. Zaduje vítr a list tiše toče se padá k zemi do blede trávy, pod níž člověku ustelou.

Někdy ještě chvíli si pohovořil. Poptal se po hospodářství, dával mladému Norbertovi radu.

Pak ho už mluvení unavovalo. Oddychoval silně několik slov pohovořiv. Zadýmal si někdy z milé dřevěnky. — Udělal několik bafů a zas dýmku odložil. Tváře mu zapadly, pod lícní kostí měl hluboké důlky.

Děti Norbertovy se shromáždily u postele starého dědečka. Bylo jich mnoho.

Volal je tiše, ale už si pletl jejich jména. Vyschlou rukou hladil jim vlásky a usmíval se na ně. — Co měl, vše jim odkázal.

Skoro celý den hleděl upřeně před se, modle se tiše anebo vzpomínaje.

Často zaslechla hospodyně, když „ti haranti“ děti odešly, že dědeček šeptal jméno Norbertovo. —

„Víš, Norberte?“

Země utuhla, co nevidět spadne snih.

Ráno, když mladý Norbert přišel na vejměnek, zakýval na něj starý Vojta.

„Norberte, pošli mně pro kněze.“ Mluvil tiše, často sobě oddychuje. — „Včera večer — nevěsta usnula — a já nemohl spát — vzpomínal jsem — na ně na všechny — bylo ticho — a tu jsem slyšel — volat třikráte své jméno. — Volali mne a rád půjdu.“ —

Hospodáři zvlhly oči.

Přišel kněz. —

Druhého dne ráno ležel starý Vojta Martinec tiše na posteli drže v rukou růženec.

Přihlédli, myslíce, že spí.

Ruce studeny a tuhy, tvář žlutavá — bylo na ní vidět, že ji políbila smrt.

Usnul — umřel.

„Volali ho! A on šel!“ šeptal tesklivě mladý hospodář a žena jeho i děti klečely u smrtelné postele. Plakaly a modlily se za dobrodince — dědečka. —

Celá ves vyprovodila starouška na jeho cestě poslední.

„To byl poslední z těch dobráků — poslední Staročech.“

Aj, staříčkový Vojta Martinec!

Živá vzpomínka na doby minulé, živá bolest nad zaslým mládostí věkem. Srdce prázdné klamu, plné lásky a upřímnosti. —

Dozněly zvonky; vyhasl oheň, jen rudé uhlí rdí se popelem. —

Ticho — venku padá sníh. — Tmou vítr nařiká.

Kloním svou hlavu a ret bezděky šepce:

„Umřeli, umřeli, a už nejsou!“ —